

https://doi.org/10.31516/2410-5333.056.13

УДК 021.1

Ян Чен, аспірант, кафедра інформаційної, бібліотечної та архівної справи, Харківська державна академія культури, м. Харків

whynotchen@qq.com

https://orcid.org/0000-0002-6796-976X

РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК КИТАЮ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗНАТЬ¹

Розкрито структуру мережі публічних бібліотек Китаю, їхнє місце в єдиній бібліотечній системі країни. Охарактеризовано матеріально-технічний, ресурсний і сервісний потенціал як основу розвитку в КНР до 2050 р. економіки знань. Розкрито зміст першого в історії бібліотечної справи Китаю державного законодавчого акту про бібліотеки — закону КНР про публічні бібліотеки, що вступив у дію з 1 січня 2018 р. Відзначено роль державного фінансування урядом модернізації китайських бібліотек, створення ними комфортних умов доступу всіх категорій користувачів до світових інформаційних ресурсів. Підкреслено важливість активного розвитку публічними бібліотеками інноваційних мережевих і мобільних сервісів, послуг віртуальної реальності, спрямованих на реалізацію молоддю творчих ідей та здібностей, прагнень до інноваційних експериментів, набуття практичних навичок роботи з високотехнологічним обладнанням на базі організованих у структурі бібліотек креативних просторів «i-Space».

Ключові слова: закон Китайської Народної Республіки про публічні бібліотеки, мережа бібліотек Китаю, цифрові колекції Національної бібліотеки Китаю, високотехнологічні сервіси публічних бібліотек, економіка знань.

Ян Чен, аспірант, кафедра інформаційного, бібліотечного і архівного дела, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

РОЛЬ ПУБЛИЧНЫХ БИБЛИОТЕК КИТАЯ В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ

Раскрыто структуру сети публичных библиотек Китая, их место в единой библиотечной системе страны. Охарактеризовано материально-технический, ресурсный и сервисный потенциал как основу создания в КНР к 2050 году экономики знаний. Раскрыто содержание первого в истории библиотечного дела Китая государственного законодательного акта о библиотеках — закона КНР о публичных библиотеках, вступившего в действие в январе 2018 г. Подчеркнута роль государственного финансирования модернизации библиотек, создания ими комфортных условий доступа всех категорий пользователей к мировым информационным ресурсам. Отмечена важность активного развития публичными библиотеками инновационных сетевых и мобильных сервисов, услуг виртуальной реальности, создания условий для реализации молодёжью творческих идей и способностей, стремлений к инновационным экспериментам, приобретения

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

практических навыков работы с высокотехнологичным оборудованием на базе организованных в структуре библиотек креативных пространств «i-Space».

Ключевые слова: закон Китайской Народной Республики о публичных библиотеках, сеть библиотек Китая, цифровые коллекции Национальной библиотеки Китая, высокотехнологичные сервисы публичных библиотек, экономика знаний.

Yang Cheng, postgraduate student, department of information, library and archival affairs, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE ROLE OF PUBLIC LIBRARIES OF CHINA IN DEVELOPING THE KNOWLEDGE AND INFORMATION-BASED ECONOMY

The aim of this paper is to unlock the potential of modern Chinese public libraries as an important factor in developing the knowledge-and information-based economy.

Research methodology. The author uses the analysis of statistics on the activities of public libraries in China, the content analysis of their websites, the comparative analysis of innovative products and services that are in demand. The systematic approach to studying the activities of the network of public libraries of the People's Republic of China made it possible to determine the specific functions of national and regional libraries, to determine the status of their corporate cooperation in improving the quality of meeting the information needs of users.

Results. The author reveals the main provisions of the Law on Public Libraries of China (2018) — the first legislative act in the country that regulates all aspects of the activities of the largest type of libraries. The author describes the tasks and functions of public libraries in China as a basic socio-communication institute, which performs information, educational, socio-cultural, socializing, recreational functions, has a powerful potential for enhancing the intellectual level of society, the development of creativity of the general public, in particular children and youth. The author indicates the role of government funding for the modernization of Chinese libraries by the government, creating comfortable conditions for an access for all categories of users to the world's information resources. The paper highlights the importance of the active development of innovative online and mobile services by public libraries, virtual reality services aimed at implementing youth creative ideas and skills, aspirations for innovative experiments, the acquisition of practical skills of working with high-tech equipment based on the structure of libraries of creative space «i-Space».

Novelty. It is shown that in the context of developing the digital economy and knowledge-and information-based society, the priority in public libraries of China is to create the conditions for creative ideas and abilities for young people, aspirations for innovative experiments, and the acquisition of practical skills of working with high-tech equipment (robotized technology, 3D printers, 3D scanners, laser cutters, digital music and video recording studios, virtual reality glasses and helmets, etc.).

The practical significance. The experience of Chinese public libraries is worth studying and being implemented in the libraries of those countries that have adopted the government programs to develop the digital society and

knowledge-and information-based economy. This experience shows that the diversification of high-tech library services allows them to create “idea incubators” and creative workshops, informal leisure and educational centres for local communities that promote the self-development and realization of creative abilities of young people, form their desire for technical creativity and innovative experiments as a basis for developing the intellectual capital of the country and a key for developing the knowledge-and information-based economy.

Keywords: *People's Republic of China Law on public libraries, the network of Chinese libraries, digital collections of the National Library of China, high-tech public library services, knowledge-and information-based economy.*

Постановка проблеми. Однією з найамбітніших сучасних стратегій розвитку Китайської Народної Республіки є створення в країні до 2050-го року економіки знань, основаної на творчому застосуванні інтелектуальних здібностей людини, постійному продукуванні нею інновацій. У реалізації цього завдання важлива роль належить не лише науковим, а й публічним бібліотекам Китаю, кількість яких у національній бібліотечній системі становить 73%. Суттєвий інформаційний та техніко-технологічний потенціал мережі китайських публічних бібліотек має бути спрямований на підвищення якості реалізації ними освітньої, соціокультурної, виховної, соціалізуючої, рекреаційної функцій, зокрема в процесах інформаційного обслуговування дітей та молоді як найперспективніших стейкхолдерів та суб'єктів розвитку економіки знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Головні ознаки суспільства знань та умови ефективного розвитку його креативної економіки є нині об'єктом досліджень переважно американських науковців: К. Келлі (1998), Льюїса С. Джонсона (2016), Л. Едвінсона (2005) та ін. На жаль, щодо дослідження можливостей бібліотек щодо участі в розвитку економіки знань публікації науковців майже відсутні. Серед китайських бібліотекознавців цю проблему найактивніше висвітлювала у своїх працях Ян Чен (2017, 2018). Однак не всі аспекти цих актуальних наукових студій нині розглянуто, зокрема не визначено завдання публічних бібліотек щодо сприяння інтелектуалізації китайського суспільства як умови розвитку економіки, основаної на знаннях.

Мета статті — розкрити потенціал сучасних публічних бібліотек Китаю як важливого чинника розвитку економіки знань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати дослідження сучасного стану економічних та когнітивних ресурсів мережі публічних бібліотек КНР дозволяють охарактеризувати їх як одні з найбільших у світі. За даними сайту державної бібліотечної статистики КНР (data.stars.gov.cn), крім Центральної національної бібліотеки з фондом понад 35 млн одиниць зберігання, мережа китайських публічних

бібліотек охоплює 39 центральних бібліотек провінцій (їхній загальний фонд — понад 193 млн одиниць зберігання), 6238 центральних міських і 1988 районних бібліотек із загальним фондом близько 1,5 млрд документів, 113 дитячих бібліотек з єдиним фондом близько 37 млн одиниць зберігання. Сукупний обсяг фонду мережі публічних бібліотек КНР — понад 2 млрд одиниць зберігання, кількість читачів, що обслуговуються — більше 556 млн осіб.

Переконалим свідченням технічної та сервісної модернізації китайських публічних бібліотек є кількість комп'ютерних місць у читальних залах — понад 530 тис. й темпи приросту ресурсів Національної цифрової бібліотеки Китаю (NDLC), яка об'єднує електронні колекції більшості публічних бібліотек. Так, якщо на кінець 2009 р. ємність електронних ресурсів NDLC становила 327,8 ТБ, то нині вона перевищує 1603 ТБ. Видовий склад цього цифрового ресурсу такий: електронних книг — 3787588 назв, електронних журналів — 55882 назви, електронних газет — 3164 назви; спеціальні колекції оцифрованих рідкісних видань і кінофотофонодокументів становлять близько 15 млн одиниць зберігання. Через платформи NDLC і сервіси Національного обміну культурними інформаційними ресурсами населенню країни надається можливість безперешкодного доступу до фондів Національної цифрової бібліотеки Китаю. Важливо підкреслити, що одночасно з реалізацією означеного проекту створюється Китайська цифрова бібліотека для людей з вадами зору (CDLVI). Її веб-сайт як комунікаційний канал дистанційного доступу до цифрових ресурсів розроблений співробітниками Центральної національної бібліотеки Китаю спільно з Інформаційним центром Федерації інвалідів Китаю і китайським видавництвом книг Брайля (<http://www.nlc.cn/newen/newVisitUs/nlcrs/owoflycs/owofmdrs/>).

Вражаючими є показники матеріально-технічної бази центральних публічних бібліотек КНР. Так, другою за масштабами діяльності бібліотекою Китаю після Національної є Шанхайська публічна бібліотека. Вона розташовується в 24-поверховому будинку висотою 106 м. Уважається, що це найвищий будинок бібліотеки у світі. Сам будинок нагадує за формою гігантський маяк. Бібліотека розташована на площі 3,1 га, загальна площа її будівель — 85 тис. м². Нині Шанхайська бібліотека — найбільша публічна бібліотека в Китаї і одна з десяти найбільших бібліотек світу.

Вагомим свідченням того, що публічні бібліотеки сучасного Китаю зазнають докорінної модернізації, пошуку нових форм і методів роботи, пов'язаних з демократизацією суспільства і швидким розвитком цифрової інформаційної інфраструктури, є факти будівництва для них

нових будівель, оснащених за останнім словом техніки. Як приклад слід навести показники діяльності Фуцзяньської провінційної бібліотеки в м. Фучжоу, що на півдні Китаю. Відзначаючи своє 85-річчя, бібліотека переїхала до нової будівлі загальною площею в 22,5 тис. м². Її фонди становлять 3 млн книг і щорічно збільшуються на 90–100 тис. Вони налічують до 20 тис. назв періодики, зокрема 4 тис. — іноземними мовами. У бібліотеці понад 60 тис. читачів; щоденна відвідуваність перевищує 2,2 тис.; читальні зали розраховані на 900 місць.

У 1994 р. відбулося відкриття нової будівлі площею 35830 м² Центральної публічної бібліотеки провінції Шаньдун: інвестиції на її будівництво склали 110 481 тис. юанів. Читальні зали цієї бібліотеки, яка зберігає 6,7 млн одиниць тибетської літератури, розраховані на 2 тис. місць. Нову будівлю центральної публічної бібліотеки провінції Хейлунцзян здано в експлуатацію в жовтні 2003 р., вартість її будівництва — 170 млн юанів. Фонд бібліотеки — понад 2,6 млн одиниць зберігання, 20 читальних залів розраховані на більше ніж 1400 місць. Щоденна відвідуваність бібліотеки — 3000 фізичних користувачів і 40 тис. — віртуальних (<http://www.nlc.cn/newen/fl/ltol/pl/>).

Утвердженню правових основ далекоглядної державної бібліотечної політики Китайської Народної Республіки, спрямованої на розвиток потужної мережі високотехнологічних бібліотек як найважливіших інвестицій у відродження й зміцнення економіки і культури країни, активізацію процесів продукування, поширення і застосування знань, сприяло введення в дію з 1 січня 2018 р. закону КНР про публічні бібліотеки — першого в історії Китаю бібліотечного законодавчого акту (http://www.npc.gov.cn/npc/xinwen/2017-11/04/content_2031427.htm). Закон зобов'язує народні уряди всіх регіональних рівнів обов'язково передбачати в планах економічного і культурного розвитку їхніх територій витрати на публічні бібліотеки, щорічно закладати постійне збільшення інвестицій на їхнє утримання за рахунок державного бюджету. Окрім цього відповідні статті закону від імені держави закликають громадян та юридичних осіб вносити пожертвування на створення публічних бібліотек і заохочують їхню благодійність, надаючи податкові пільги.

Законодавчий акт регулює процедури відкриття і закриття публічних бібліотек, систему управління ними та способи комплектування фондів, окреслює основні функції публічної бібліотеки: загальнокультурну, виховну, соціалізуючу, дозвіллеву, краєзнавчу, меморіальну (збереження національної культурної спадщини). Важливо, що окрема стаття закону присвячена необхідності врахування державними публічними бібліотеками особливостей обслуговування літніх людей та інвалідів, створення для них комфортних умов без бар'єрного інформаційного обслуговування.

Державній підтримці розвитку бібліотеками асортименту інноваційних продуктів та послуг присвячується стаття 40 означеного закону, у якій підкреслюється, що уряд зобов'язаний:

- створити мережу цифрових послуг для публічних бібліотек з уніфікованими стандартами;
- фінансувати дослідження в галузі розробки програмних продуктів для цифрового читання і технологій збереження цифрових ресурсів;
- просувати публічні бібліотеки для надання населенню зручних мобільних послуг за допомогою цифрових і мережових технологій;
- підтримувати створення бібліотеками корпоративних цифрових ресурсів, створити оснащену відповідними засобами і обладнанням цифрову платформу для обміну інформацією про документи в режимі онлайн і в автономному режимі для надання населенню комфортних дистанційних сервісів.

Кардинальне підвищення якості бібліотечного обслуговування населення публічними бібліотеками передбачає стаття 47 Закону, в якій підкреслюється, що компетентні департаменти культури Державної ради КНР і народних урядів провінцій, автономних районів та муніципалітетів повинні розробити норми обслуговування публічних бібліотек і оцінювати якість їх дотримання. Водночас оцінка роботи має бути оприлюднена і передбачати участь громадськості, результати оцінки — служити підставою для осуду або винагороди співробітників публічних бібліотек.

Окремою статтею закону регулюється діяльність Національної бібліотеки Китаю (НБК), у якій підкреслюється, що крім функцій державного депозитарію, центру державної бібліографії, центру міжнародного бібліотечного співробітництва і науково-методичного центру, головна бібліотека країни виконує функції публічної і відкрита для обслуговування широких верств населення. Так, у структурі НБК є дитяча бібліотека, яка крім традиційного обслуговування користувачів у читальних залах пропонує їм доступ до системи електронних ресурсів через сенсорні екрани. Використання сенсорних технологій читання коміксів і дитячих періодичних видань, електронних книг і мультимедіа суттєво стимулює інтерес до читання і відвідування бібліотек в означеній категорії користувачів.

Загалом аналіз асортименту репрезентованих на веб-сайті НБК інформаційних продуктів і послуг дозволяє висувати про її авангардну роль у розвитку економіки знань. Так, крім агрегації нею ресурсів Національної цифрової бібліотеки Китаю як надійного каналу доступу населення країни до світових цифрових ресурсів, НБК на основі хмарних

технологій створює Стратегічний репозиторій як резервний банк зарубіжної літератури та багатofункціональний культурний центр, який акумулює і зберігає цифрову спадщину великої китайської культури.

Популярними серед користувачів НБК послугами нині є: віртуальна довідка, мобільне обслуговування, міжбібліотечний абонемент, серед партнерів якого — понад 500 бібліотек із 67 країн світу. У ресурсах кожної з цих бібліотек Сервісний центр доставки документів НБК забезпечує пошук необхідних користувачам документів, їх доставку і за необхідності — переклад китайською мовою.

Мобільна платформа для читання НБК пропонує близько 70 тис. високоякісних електронних книг, 1000 найменувань електронних періодичних видань, 30 тис. зображень, більше 1000 відеодокументів, короткометражних фільмів та окремі найцінніші краєзнавчі ресурси бібліотек провінцій. Завдяки створеній під егідою НБК Єдиної системи управління користувачами, абоненти всіх бібліотек-учасниць за єдиною картою читача можуть отримати доступ до основних ресурсів мобільної платформи для читання і окремих ресурсів інших публічних бібліотек КНР.

Популяризації бібліотечних послуг серед населення сприяє Служба цифрового телебачення НБК, яка надає доступ користувачам до інформаційних продуктів і послуг, що можливо транслювати через канали цифрового телебачення. Нині через мережу кабельного телебачення Пекіну НБК надає такі послуги: «Лекції НБК», «Виставки НБК», «Скарби НБК», «Читання через ТВ». Вибір контенту орієнтований на широку публіку, а більш персоналізовані послуги доступні через інтерактивний портал.

Створюючи користувачам комфортний бібліотечний простір, НБК впровадила систему самообслуговування на основі RFID-технологій, які забезпечують не лише автоматизований пошук і доставку документів, а й можливість самостійної видачі та повернення книг. Термінали самообслуговування знаходяться ззовні приміщення біля входу в бібліотеку, що дозволяє користуватися їхніми послугами цілодобово.

Великою популярністю серед молоді користуються послуги студій віртуальної реальності, що наявні майже у всіх великих публічних бібліотеках Китаю. За допомогою різноманітних гарнітур віртуальної реальності бібліотекарі моделюють фізичну архітектуру будівель бібліотек, показують розподіл читальних залів та колекцій у них, створюють віртуальні екскурсії і системи віртуальної навігації бібліотекою, розробляють інтерактивні навчальні курси.

Використання публічними бібліотеками віртуальних шоломів, окулярів, VR-платформ зі спеціальними додатками від Google Expeditions дозволяє запропонувати користувачам освітні віртуальні подорожі

найнезвичайнішими і важкодоступними місцями, наприклад, на Марс, Великий Бар'єрний риф (Австралія), у музей Гуггенхайму в Більбао (Іспанія) та ін. Усі віртуальні тури мають тестові запитання для закріплення матеріалу і є вельми ефективними й привабливими для молоді як засіб гейміфікації навчального процесу в школах, коледжах і університетах (李大垒, 仲伟周. 基于公共物品视角的公共图书馆免费开放分析 [J] 图书馆建设, 2009).

Цікавим є досвід публічної бібліотеки китайського м. Нінбо, співробітники якої проводять у VR-залах освітні заходи, допомагаючи школярам краще засвоювати знання з біології, фізики, хімії. Так, з теми «Фотосинтез» 3D-окуляри дозволяють побачити весь процес фотосинтезу в стереоскопічній проекції. VR-проекти для дорослих присвячені науково-популярній тематиці або заняттям з техніки безпеки, наприклад, тема «Самостійний порятунок при пожежі» імітує ситуацію загоряння і дозволяє учасникам відпрацьовувати у віртуальному середовищі навички користування вогнегасником і грамотної евакуації з будівлі бібліотеки.

В умовах розвитку цифрової економіки і суспільства знань важливим напрямом діяльності публічних бібліотек Китаю є створення умов для реалізації молоддю творчих ідей і здібностей, прагнень до інноваційних експериментів, набуття практичних навичок роботи з високотехнологічним обладнанням. Так, Публічна бібліотека м. Шеньчжень постійно розширює для користувачів асортимент високотехнологічних сервісів, а з 2018 р. безкоштовно видає додому на 4 тижні конструктори з робототехніки, які містять програми та інструменти для конструювання роботів, систем автоматичного поливу квітів, систем спостереження і безпеки, управління побутовими приладами типу «розумний будинок» тощо.

Вельми популярним у великих публічних бібліотеках Китаю є створення для користувачів креативних просторів i-Space, обладнаних 3D-принтерами, 3D-сканерами, лазерними різакми, цифровими студіями для запису музики та відео, окулярами і шоломами віртуальної реальності. Аналіз показників відвідуваності користувачами бібліотек таких i-Space-просторів свідчить про високу затребуваність їхніх сервісів. Зокрема у публічних бібліотеках Шеньчжєня, які мають i-Space-простори, щоденна кількість відвідувачів становить від 5 до 10 тис. (*ShenZhen Libraly*).

Висновки. Досвід китайських публічних бібліотек свідчить, що надання ними можливості безкоштовно долучитися до використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в освітніх цілях або з метою організації інтелектуального і пізнавального дозвілля приваблює до відвідування бібліотек велику кількість школярів і студентів, сприяє

популяризації читання та інноваційних бібліотечних послуг серед широких верств населення. Диверсифікація високотехнологічних сервісів бібліотек дозволяє розширювати функції, створюючи в їхній структурі «інкубатори ідей» і творчі майстерні, неформальні дозвіллі й освітні центри для місцевих громад, які сприяють саморозвитку і реалізації творчих здібностей молоді, формують у неї прагнення до технічної творчості та інноваційних експериментів як основи розвитку інтелектуального капіталу країни і важливої умови розвитку економіки знань.

Перспективами подальших досліджень є вивчення світового досвіду підвищення ефективності ресурсного потенціалу бібліотек у цифровому комунікаційному просторі, визначення кращих моделей організації обслуговування користувачів в умовах розвитку цифрової економіки і суспільства знань.

Список посилань

- Overview of Library Collections of the NLC*. Retrieved from <http://www.nlc.cn/newen/newVisitUs/nlcrs/owoflycs/owofmdrs/>
- Public libraries of China*. Retrieved from <http://www.nlc.cn/newen/fl/ltol/pl/>
- 全国人民代表大会 (The National People's Congress of the People's Republic of China). Retrieved from http://www.npc.gov.cn/npc/xinwen/2017-11/04/content_2031427.htm
- 李大垒, 仲伟周. 基于公共物品视角的公共图书馆免费开放分析 [J] 图书馆建设, 2009 (2): 4–6, 11
- 国家新闻出版广电总局 全民阅读“十三五”时期发展规划发布. 国家图书馆学刊, 2017 (1), 22–23.
- Kelly, K. (1998). *New Rules for the New Economy: 10 radical strategies for a connected world*. New York.
- Louise, C. Johnson (2016). *Cultural Capitals: Revaluing the Arts, Remaking Urban Spaces*. London and New York. Retrieved from <http://www.mica.gov.sg/MTI%20Creative%20Industries.pdf>
- ShenZhen Libraly. Retrieved from <https://www.szlib.org.cn/index.html>.
- Эдвинссон, Л. (2005). *Корпоративная долгота: Навигация в экономике, построенной на знаниях*. Москва.
- Ян Чен (2017). Критерії економічної ефективності функціонування мережі бібліотек КНР. *Вісник Харківської державної академії культури*, 53, 79–92.
- Ян Чен (2018). Бібліотеки Китаю як інфраструктурний складник цифрової економіки. *Вісник Книжкової палати*, 11, 44–46.

References

- Overview of Library Collections of the NLC*. Retrieved from <http://www.nlc.cn/newen/newVisitUs/nlcrs/owoflycs/owofmdrs/> [in English].
- Public libraries of China*. Retrieved from <http://www.nlc.cn/newen/fl/ltol/pl/> [in English].

- 全国人民代表大会 (The National People's Congress of the People's Republic of China). Retrieved from http://www.npc.gov.cn/npc/xinwen/2017-11/04/content_2031427.html [in China].
- 李大垒, 仲伟周. 基于公共物品视角的公共图书馆免费开放分析 [J] 图书馆建设, 2009 (2): 4-6, 11 [in China].
- 国家新闻出版广电总局 全民阅读“十三五”时期发展规划发布. 国家图书馆学刊, 2017 (1): 22-23 [in China].
- Kelly, K. (1998). *New Rules for the New Economy: 10 radical strategies for a connected world*. New York. [in English].
- Louise, C. Johnson (2016). *Cultural Capitals: Revaluing the Arts, Remaking Urban Spaces*. London and New York. Retrieved from <http://www.mica.gov.sg/MTI%20Creative%20Industries.pdf> [in English].
- ShenZhen Libraly. Retrieved from <https://www.szlib.org.cn/index.html>.
- Edvinsson L. (2005). *Corporate longitude: Navigation in a knowledge-based economy*. Moscow. [in Russian].
- Yang Cheng (2017). Criteria of economic efficiency of functioning of the network of libraries of China. *Bulletin of the Kharkov State Academy of Culture*, 53, 79-92. [in Ukrainian].
- Yang Cheng (2018). Libraries of China as an infrastructure component of the digital economy. *Bulletin of the Chamber of Book*, 11, 44-46. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 29.11.2019 р.